

Andrzej J. WÓJCIK*

DZIAŁALNOŚĆ ALEKSANDRA MIEŁĘCKIEGO W GÓRNICTWIE PRUSKIM

Na przełomie wieku XVIII i XIX władze pruskie w podległych sobie zakładach górniczych i hutniczych zatrudniały także polskich specjalistów. Do najwybitniejszych postaci tego okresu należy zaliczyć Aleksandra von Mieleckiego (1780–1853), który po latach pracy na Śląsku objął stanowisko dyrektora Wyższego Urzędu Górniczego w Dortmundzie (1835). Podczas jego pracy w Westfalii wzrosło zdecydowanie wydobycie węgla kamiennego (w 1839 r. – 1 milion Mg, a w 1853 r. – 2 miliony Mg). Sukcesywnie, dzięki stosowaniu do odwodnienia maszyn parowych, następowało udostępnienie coraz głębiej występujących pokładów węgla kamiennego, aż do przekroczenia w 1837 r. bariery stu metrów głębokości. Szczególną innowacją było także wówczas wprowadzenie budowy murowanych szybów kopalnianych typu Malakow.

1. Wstęp

Na przełomie wieku XVIII i XIX władze pruskie w podległych sobie zakładach górniczych i hutniczych zatrudniały obok niemieckich fachowców także szereg zagranicznych robotników. Wśród nich byli także i polscy specjaliści, którzy pracowali przede wszystkim w Sudetach i na obszarze Górnego Śląska. Niewielu z nich miało możliwość podjęcia pracy w innych rejonach przemysłowych kraju.

Do najwybitniejszych postaci tego okresu należy zaliczyć Aleksandra von Mieleckiego (1780–1853), który po latach pracy w Tarnowskich Górach, Wałbrzychu objął stanowisko dyrektora Wyższego Urzędu Górniczego w Dortmundzie.

2. Postać Aleksandra Mieleckiego

Losy Aleksandra (Alexandra) von Mieleckiego (nazwisko pisano wielokrotnie także z błędami, jako: Mieleczki, Mieleczki, Mileczki, Mielecki, Mielecki oraz Mielencki) oraz jego rodziny wystarczająco przedstawili w opracowaniach Konrad Wuttke (1913) oraz Walter Serlo (1932, 1937, 1938). Autorzy mogli wykorzystać w swoich artyku-

* Polska Akademia Nauk, Instytut Historii Nauki, Warszawa.

łach, dotyczących rozwoju górnictwa, zachowane jeszcze wtedy akta personalne górników dostępne w Głównym Urzędzie Górniczym we Wrocławiu. Wśród polskich historyków górnictwa szczególne znaczenie mają wyniki prac nad dziejami polskich specjalistów w Niemczech, które zawdzięczamy Jerzemu Jarosowi (1960, 1971, 1977, 1978, 1983, 1992). Dane zebrane przez niego, między innymi w Archiwum w Merseburgu (Deutsches Zentralarchiv, Historische Abteilung II) pozwoliły na uściślenie faktów i przedstawienie w miarę kompletnych informacji biograficznych. Wiadomości dotyczące Mielęckiego powtórzył także za Jarosem w swoim dziele Leszek Hajdukiewicz (1974) oraz Jan Rzymelka (1988). Należy zaznaczyć, że w Niemczech ukazały się drukiem kilkakrotnie notki biograficzne Aleksandra Mielęckiego, ukazujące dzieje jego rodu (Perlick, 1958; Pusch, 1964).

W wyniku przeprowadzonej przez autora kwerendy materiałów archiwalnych dotyczących Urzędu Górniczego w Dortmundzie, a które są zgromadzone w Archiwum w Münster (Landesarchiv Nordrhein-Westfälisches, Abteilung Westfalen) udało się stwierdzić istnienie nieznanych danych archiwalnych dotyczących osoby Aleksandra Mielęckiego. Wielce przydatnymi w tym przypadku były zbiorcze opracowania Bömera i Degeringa (2004) oraz Holtza (2003) i Kroker (2001), a także Wieganda (2000). W archiwum zachowane są akta, założonego w 1737 r. urzędu górniczego, który działał w Dortmundzie do 1861 r. Osoby Aleksandra Mielęckiego dotyczą przede wszystkim następujące zespoły archiwalne, obejmujące lata 1836–1853: „Dortmund 598” (lata 1831–1841 – zawierający opinię na temat znaczenia kolei dla rozwoju Zagłębia Rury – 1841 r.); „Dortmund 1902” (lata 1840–1843 – zawierający orzeczenia na temat uszkodzeń wyrobisk podziemnych w kopalni „Unna”); „Dortmund 1929” (lata 1836–1852 – zawierający służbową korespondencję – 1836 r., życzenia z okazji nominacji – 1836 r., oficjalne zaproszenia do reprezentacji na imprezach świątecznych); oraz „Dortmund I 8000” (lata 1817–1852 – zawierający wykaz prezentów dla dyrektora naczelnego urzędu górniczego).

2.1. Lata nauki

Aleksander (Alexander) Krzysztof Jan von Mielęcki urodził się 1 maja 1780 r. (Serlo, 1932), chociaż podaje się także datę 11 maja 1770 r. (Reuss, 1892), w Bołęcinie (powiat Babimost), jako syn starosty Ludwika Konstantego von Mielęcki (ur. 26 lipca 1745 r. – zm. 23 lipca 1831 r.). Brat Jan, o którym wspomina Walter Serlo (1932), został rotmistrzem i służył w wojsku polskim.

Ród Mielęckich był wielkopolską rodziną ewangelików, która jednak uważała się za rodzinę o polskich korzeniach i tradycji. Należy wspomnieć, że Oskar Pusch (1964) przeprowadził dokładną analizę drzewa genealogicznego rodziny Mielęckich. W swojej analizie przedstawił żyjącego w XIII w. antenata rodu Janusza Ulak (Aulock), pana na Mielęcinie. Używał on herbu przedstawiającego czerwonego byka na zielonej łące w polu srebrnym z hełmem i wstęgą z zawołaniem: „Ipsa in morte perennis”.

W latach 1792–1797 Mielęcki uczył się w Schwäbisch Hall (Pädagogium), a później (1797–1799) na Uniwersytecie w Erlangen, gdzie pobierał nauki z zakresu przyro-

dy i chemii. W 1799 r. rozpoczął studia na Akademii Górniczej (Bergakademie) we Freibergu, pod kierunkiem Abrahama Gottloba Wenera (Jaros, 1971; Kossuth, 1960; Wójcik, 1972). W świetle przedstawionych materiałów wydaje się, że Aleksander wraz z Franciszkiem Mielecki (o którym brak zupełnie informacji archiwalnych i nie wspominają o nim wymienione powyżej źródła – być może był to ktoś z rodziny) immatrykulowali się w tym samym okresie (numer immatrykulacji: 522 i 530). Należy zaznaczyć, że w dokumentach Akademii Górniczej błędnie zapisano miejsce urodzenia Aleksandra podając miejscowość Bernischhammer. Studia w Freibergu trwały do 1801 r. Niestety nie posiadamy bliższych informacji o przebiegu studiów i wynikach w nauce.

Po ukończeniu studiów Aleksander Mielecki odbył podróż naukową przez Czechy, Morawy, Galicję i Śląsk. Być może w trakcie tej podróży odwiedził majątek hr. Friedricha Wilhelma von Redena w Bukowcu (dyrektora Wyższego Urzędu Górniczego we Wrocławiu) gdzie, jak to sugeruje Walter Serlo (1932), spotkał się z ministrem Fryderykiem Antonem von Heynitz (Heinitz), kierującym pruskim Departamentem Górnictwa i Hutnictwa.

2.2. Praca w urzędach górniczych na Śląsku

Po zdaniu w dniu 10 grudnia 1801 r. egzaminu praktycznego i teoretycznego Aleksander Mielecki został 2 stycznia 1802 r. zaprzysiężony na stanowisko referendarza w Wyższym Urzędzie Górniczym we Wrocławiu. Wkrótce został skierowany do pracy w urzędzie górniczym w Tarnowskich Górach.

Mielecki powoli piął się po szczeblach kariery urzędniczej i w 1804 r. został mianowany asesorem górniczym. W latach następnych prowadził także prace poszukiwawcze, różnych surowców mineralnych, z ramienia Południowopruskiej Komisji Górniczej – südproussische Bergwerks-Comission (Zielnica, 2004). Poszukiwał, między innymi, soli kamiennej w okolicach Słońska, Raciążka i Ciechocinka razem z asesorem górniczym Reichardem – zatrudnionym przez władze polskie – oraz z pruskim asesorem górniczym Küsterrem (Zielnica, 2004), a także złóż węgla brunatnego w rejonie Konina, Sulęcina i Dobrzynia (Łabęcki, 1852, 1853). W 1808 r. Mielecki otrzymał awans na stanowisko asesora naczelnego urzędu górniczego i powierzono mu opiekę nad kopalnią w Miedziance w Sudetach.

Aleksander Mielecki pracował w Tarnowskich Górach pod kierunkiem Karola Fryderyka Augusta von Boscamp-Lasopolski (ur. 1763 r. – zm. 1830 r.), który objął kierownictwo Urzędu Górniczego w 1800 r. (Jaros, 1977). W początkowej fazie wojny francusko-pruskiej (1806–1807) Boscamp aby uchronić Tarnowskie Góry od spalania, przez francuskich szaserów, wyłożył za miasto okup w wysokości dwóch tysięcy talarów oraz wywiózł kasę Urzędu Górniczego do Koźła. Został za to zdymisjonowany i odesłany do Wrocławia, a także zlecono mu nadzór nad kopalniami znajdującymi się w Sudetach. Natomiast Mielecki aby zapobiec zniszczeniom stanął po stronie francusko-polskiej i w ten sposób częściowo ochronił zakłady przemysłowe przed rekwizycjami i rabunkiem (Adler, 2008). Po zawarciu pokoju w Tylży Boscamp, począwszy

od 1809 r., ponownie rozpoczął pracę w Tarnowskich Górach. W swoich sprawozdaniach, kierowanych do władz górniczych, określał Mielęckiego mianem „polskiego nacjonalisty”, co spowodowało przeniesieniem go w rejon Sudetów (Jaros, 1971).

W 1809 r. Mielęckiego, mimo nieprzychylnych opinii wystawionych przez poprzedniego zwierzchnika, mianowano radcą górniczym, a następnie objął on kierownictwo urzędów górniczych w Jaworzu (kierował nim do 1811 r.) oraz w Wałbrzychu (stanowisko to objął 9 czerwca 1810 r.). W dniu 17 marca 1810 r. został nominowany, wraz Dietrichem Ludwigiem Gustavem Karstenem, do Rady Górniczej, a w 1819 r. został członkiem Wyższego Urzędu Górniczego we Wrocławiu (Serlo, 1937). Niestety przez następne lata Mielęcki nie otrzymał stanowiska starosty górniczego, chociaż przysługiwało mu to z racji stażu i doświadczenia zawodowego. Dopiero z chwilą podjęcia pracy w Westfalii zmieniły się możliwości awansu.

Rys. 1. Alexander von Mielęcki, ur. 1 maja 1780 r. – zm. 11 lipca 1853 r. (Serlo, 1938).

Fig. 1. Alexander von Mielęcki, born on 1 May 1780 died on 11 July 1853 (Serlo, 1938).

3. Westfalia i Zagłębie Ruhry

Westfalia to kraina historyczna w Niemczech położona między obecnymi miastami Dortmund, Münster, Bielefeld, Osnabrück. Współcześnie jest to część kraju związkowego Nadrenia Północna-Westfalia. Geograficznie Westfalia zajmuje obszar znajdujący się między Renem a Wezerą, na północ od rzeki Ruhra, jednak określenie jej ścisłych granic jest prawie niemożliwe, gdyż zakres nazwy Westfalia obejmował, na przestrzeni lat, różne obszary. Pierwotnie Westfalia była częścią księstwa Saksonii. W latach 1807–1813 istniało także, wasalne wobec Francji, Królestwo Westfalii. Później Westfalia stała się prowincją Prus, a jej północne tereny zostały włączone do kraju Hanowerskiego i Oldenburskiego. Obecna Nadrenia Północna-Westfalia obejmuje dawną pruską Westfalię, północną część prowincji Reńskiej i dawnego kraju Lippe (Wojtaszczyk & Witkowska, 2003).

Zagłębie Ruhry (Ruhrgebiet), zwane poprzednio także Zagłębiem Westfalskim, stanowi natomiast wyodrębniony obszar przemysłowy Westfalii, który położony jest nad rzeką Ruhra. Rozciąga się on na przestrzeni około 100 km ze wschodu na zachód i 40 km z południa na północ. Jego powierzchnia wynosi ponad 4200 km². Na tym obszarze znajdują się jedne z największych na świecie złóż węgla kamiennego, soli kamiennej oraz rud cynku i ołowiu. Sama jednostka charakteryzuje się stosunkowo prostą budową geologiczną. Buduje ją naprzemianlegle ułożonych sześć wąskich siodła i szerokich niecek. Cały obszar jest pocięty uskokami, dzielącymi obszar na szereg horstów (zrębów) i grabenów (rowów). Występują tu bardzo liczne pokłady węgla kamiennego, które są względnie cienkie i osiągają średnio 1,2 mierzności (Drozdowski, 1993). W 1870 r. na tym obszarze było ponad 250 czynnych kopalni węgla kamiennego, a obecnie istnieje tylko ich osiem, w tym jedna kopalnia antracytu.

3.1. Górnictwo westfalskie

Industrializacja Europy zmieniła oblicze naszej ziemi, jednak rewolucja przemysłowa nie pojawiła się w ciągu jednej nocy, a rozwijała się stopniowo. Wcześniej rytm życia i pracy ludzi wyznaczały wschody i zachody słońca, teraz życie w ciągle rosnących miastach zaczęły determinować zegary i syreny fabryczne. Początek rewolucji przemysłowej wyznacza maszyna parowa. Na południe od gór Harzu, w rejonie Mansfelder Kupferschiefer, została uruchomiona w 1785 r. pierwsza niemiecka maszyna parowa według projektu Watta. Wkrótce potem maszyny parowe pracowały także na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Ruhry. W 1786 r. hr. Friedrich Wilhelm von Reden, dyrektor Wyższego Urzędu Górniczego we Wrocławiu, zamówił w Anglii maszynę parową dla potrzeb odwadniania kopalni „Fryderyk” w Tarnowskich Górach. Została ona uruchomiona w 1788 r. i przez lata była techniczną sensacją i powodem licznych wycieczek na Górny Śląsk (Kern, 1913). W Zagłębiu Ruhry maszyna parowa została po raz pierwszy uruchomiona w 1799 r. i służyła do odwadniania kopalni soli (!) „Königsborn” koło Unny. Pierwsza maszyna parowa w kopalni węgla kamiennego znalazła natomiast zastosowanie dwa lata później w kopalni „Vollmond” w południowej części Bochum (Parent, 2008).

Zastosowanie w górnictwie węgla kamiennego wydajnych maszyn do odwadniania stanowiło ważny warunek umożliwiający eksploatację na dużych głębokościach. Wydobyty węgiel oraz wytworzony koks był natomiast stosowany w przemyśle stalowym. Na Górnym Śląsku już w 1796 r. udało się wytopić żelazo przy zastosowaniu koksu, a w Zagłębiu Ruhry miało to dopiero miejsce pod koniec lat czterdziestych XIX w., chociaż od 1828 r. stosowano do rafinacji surówki żelaza metodę pudlingową (Henry’ego Corta), z wykorzystaniem węgla kamiennego, w hucie „Harkorta” w Wetter (Parent, 2008).

W Prusach, z powodu podziału kraju na wiele regionów, nowe metody produkcyjne uzyskały pełną akceptację dopiero w późniejszym okresie. Po unii celnej w 1834 r. przemysł ciężki rozwinął się znacząco, jednakże tylko w regionach bogatych w złoża węgla kamiennego, jak na przykład na Górnym Śląsku, w okręgu Saary i w Zagłębiu

Ruhry. Budowa kolei miała także przełomowe znaczenie zarówno dla rozwoju produkcji stali, jak i budowy maszyn. Pod koniec XIX w. przemysł osiągnął także wiodącą rolę w zakresie wdrażania nowych technologii chemicznych i elektrycznych. Powstające w ciągu całego stulecia kopalnie i huty urosły do rozmiarów przedsiębiorstw zatrudniających tysiące pracowników. Wznoszące się wieże kopalń oraz wielkie piece zdominowały krajobraz i stały się równocześnie symbolem postępu technicznego.

Należy wspomnieć, że podczas pierwszego, powszechnego spisu ludności przeprowadzonego w 1861 r. na terenie Prus, wymieniono tylko szesnastu Polaków, zamieszkałych w prowincjach Nadrenii i Westfalii (Klessmann, 1978). W latach późniejszych do szybko rozwijającego się okręgu przemysłowego przybywali, z różnych stron kraju, nowi mieszkańcy zwabieni obietnicą miejsc pracy. Nastąpił także zdecydowany dopływ emigrantów z innych krajów, w tym także z Polski. Ocenia się, że bezpośrednio przed wybuchem I wojny światowej, na terenie dzisiejszego Zagłębia Ruhry, żyło około pół miliona Polaków. Mieszkali oni głównie w domach należących do zakładów pracy. Z czasem doszło do powstania dzielnic, zamieszkałych wyłącznie przez Polaków. W wielu kopalniach i zakładach przemysłowych nasi rodacy stanowili ponad połowę zatrudnionych robotników. Równocześnie w latach 1871-1918, kiedy istniało Cesarstwo Niemieckie, na terenie Zagłębia Ruhry nasilały się konflikty pomiędzy polskimi i niemieckimi mieszkańcami. Dla elit rządzących, na które składała się arystokracja i burżuazja, polscy robotnicy, będący przede wszystkim wyznania katolickiego, byli postrzegani jako potencjalni prowokatorzy. Wprowadzana przez państwowe urzędy „germanizacja” prowokowała opór i wzmagala przywiązanie do własnej tożsamości (Heilborn, 1987; Kift & Osses, 2007; Klessmann, 1978; Kulczycki, 1989; Stefanski, 1991).

3.2. Praca Mielęckiego w Westfalii

Na czele państwowej administracji przemysłowej w Prusach znajdował się Departament Górniczo-Hutniczy w Berlinie (Carnall, 1854). Podlegały mu urzędy górnicze zgrupowane w następujących jednostkach organizacyjnych (Bergdistrict): I – Brandenburgia z siedzibą w Rüdersdorf; II – Śląsk z siedzibą we Wrocławiu i urzędami w Wałbrzychu, Tarnowskich Górach; III – Dolna Saksonia-Turyngia z siedzibą w Halle; IV – Westfalia z siedzibą w Dortmundzie; V – Reński z siedzibą w Bonn.

Organizacja Wyższego Urzędu Górniczego w Dortmundzie przedstawiała się następująco: funkcję dyrektora, starosty górniczego pełnił Aleksander Mielęcki, urzędnikami wyższego szczebla (nadsztygarami) byli: von Kummer, Wiesner i Wohlers. Ponadto zatrudnieni tam zostali: referendarz Huyssen i inspektor maszyn Dieck. W biurze pracowali także inspektorzy: Grolmann, Annecke, Heine, Berger, Rick i Pudlich, którym podlegały poszczególne branże wydobywania i przetwórstwa kopalni. Dyrektorowi Mielęckiemu podlegały także urzędy górnicze w Bochum, Essen, Ibbenbüren i Königsborn, a w których pracowało od 18 do 30 osób.

Należy zwrócić uwagę, że początkowo od kandydata na urzędnika w państwowym pruskim górnictwie i hutnictwie nie wymagano ukończonych studiów. Nakazywano

tylko znajomości języka niemieckiego (w mowie i w piśmie) oraz umiejętności w zakresie rachunków i podstaw rysunków (Jaros, 1977). Kandydat taki (uczeń górniczy) po rocznej lub dwuletniej praktyce zawodowej zostawał kadetem górniczym, który specjalizował się w wybranej dziedzinie górnictwa lub hutnictwa. Po zdaniu egzaminu kadet zostawał urzędnikiem i podejmował prace w wyznaczonym urzędzie górniczym. Duże zmiany nastąpiły w 1839 r. gdy władze pruskie zaczęły wymagać od urzędników ukończenia szkoły realnej lub gimnazjum. Wszyscy kandydaci byli kierowani na roczną bezpłatną praktykę do zakładów przemysłowych, a po jej zakończeniu składali egzamin teoretyczny i praktyczny (tentamen – nazwa pochodząca z języka łacińskiego, co oznacza egzamin po zakończonym kursie na wyższym poziomie), po którym mogli zostać ekspektantami. Po odbyciu trzyletniej praktyki mogli przystąpić do sporządzenia pracy dyplomowej i do egzaminu. Ci którzy chcieli zostać wyższymi urzędnikami musieli mieć ukończone studia na akademii górniczej oraz studia w zakresie nauk ekonomicznych lub prawnych (Jaros, 1977). Po zdaniu egzaminu ekspektanci zostawali referendarzami, a później po zdaniu drugiego egzaminu (4–5 lat po poprzednim), a także po sporządzeniu pracy dyplomowej opisującej kopalnię, zagadnienia złożowe lub dotyczącej prawa albo historii górnictwa, mogli otrzymać tytuł asesora górniczego.

Dyrektorami Wyższego Urzędu Górniczego w Dortmundzie, w XIX w. byli kolejno (Reuss, 1892): Heinrich Friedrich Carl von Stein (1796–1798), Sack (1798–1803), Bölling (1830), Toussaint von Charpentier (1836), Alexander (Aleksander) von Mielecki (1836–1853), Jacob Carl Theodor (1853–1855), Friedrich Carl von Oeynhaus (1855–1864), August von Schönaich (1864–1878), Carl Friedrich Eilert (1878–1888).

Rys. 2. Budynek Urzędu Górniczego w Dortmundzie – widok obecny (Fot. A. J. Wójcik)

Fig. 2. Building of the Mining Department in Dortmund: present view (photo by A. J. Wójcik).

Mielecki otrzymał mianowanie na następcę Charpentier'a w dniu 14 listopada 1835 r. Oficjalne przejęcie interesów służbowych nastąpiło dopiero w roku następnym

(1 marca 1836 r.). Do obowiązków dyrektora należał nie tylko dozór nad państwowymi i prywatnymi zakładami ale także wprowadzenie i ustalanie wysokości pensji, zakresów umów między zakładami i cen węgla. Należy zwrócić także uwagę, że podczas pracy Mieleckiego w Dortmundzie wzrosło zdecydowanie wydobycie węgla kamiennego. Sukcesywnie, dzięki stosowaniu do odwodnienia maszyn parowych, następowało udostępnienie coraz głębiej występujących pokładów, aż do przekroczenia w 1837 r. bariery stu metrów głębokości. Występujący tutaj węgiel nadawał się doskonale do produkcji koksu, wykorzystywanego w hutnictwie. W 1839 r. wydobycie węgla osiągnęło tu pierwszy milion Mg, a już w 1853 r. doszło do dwóch milionów Mg (Parent, 2000). Szczególną innowacją, będącą zasługą Mieleckiego, było rozpoczęcie budowy muryowanych szybów kopalnianych typu Malakow, które były powszechnie stosowane w górnictwie do 1870 r. (Slota, 2001). Ich konstrukcja pozwalała na wykorzystanie większych krążków linowych oraz samych lin, które z kolei pozwalały na podnoszenie dużych ciężarów z głębokich poziomów kopalnianych. Samo określenie szybu pochodzi od nazwy obłożonej przez rok, w czasie wojny krymskiej (1853–1856), twierdzy Malakow, znajdującej się pod Sewastopolem. Nazwa ta z biegiem czasu stała się synonimem mocy i siły (Slota, 2001).

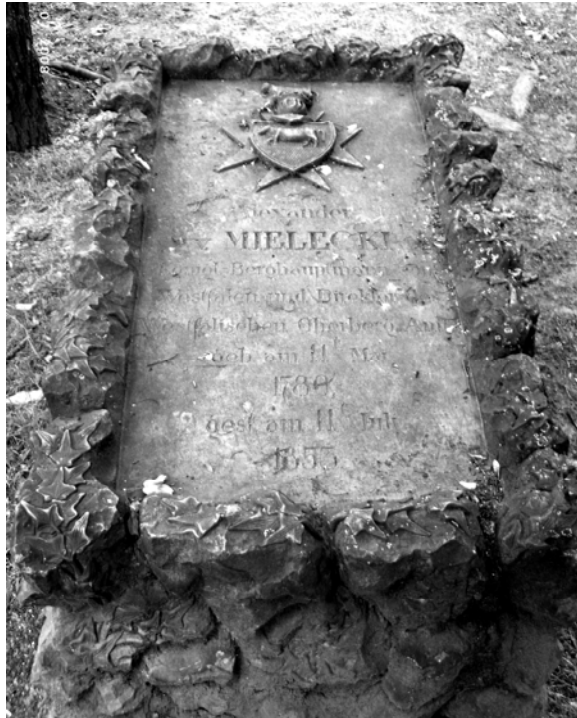
Aleksander Mielecki zmarł około godziny siódmej 11 lipca 1853 r. w Dortmundzie. Bezpośrednią przyczyną śmierci było załamanie nerwowe oraz dusznica (Serlo, 1932, 1937). Uroczysty pogrzeb, z orkiestrą górniczą i sztandarami odbył się 14 lipca 1853 r. na cmentarzu, który został założony w 1810 r. przez Francuzów, na mocy zarządzenia określającego lokalizację cmentarza poza murami miejskimi, przy szpitalu dla chorych na dżumę (dawna nazwa cmentarza to Todtenhof - a sam cmentarz był wykorzystywany do 1920 r.).

Grób Aleksandra Mieleckiego istnieje do dnia dzisiejszego. Jest to żeliwna płyta z obramowaniami, z przedstawieniem ociosanych kamieni i bluszczu. Napis na płycie brzmi: „*Alexander v. Mielecki - Königl-Berghauptmann von Westfalen und Direktor des Westfälischen Oberg-Amts – geb. Am 11ten Mai 1780. gest. Am 11ten Juli 1853*”. Uwidocznił się także herb rodziny znajdujący się nad tym napisem przedstawiający tarczę z bykiem na tle gwiazdy. Szczupłość miejsca pochówku, także w porównaniu z innymi zachowanymi grobami wskazuje, że sam Mielecki, chociaż sprawował zaszczytną funkcję, nie był – tak jak i jego rodzina – osobą majątną.

4. Zakończenie

Działalność Aleksandra Mieleckiego na stanowisku dyrektora Wyższego Urzędu Górniczego w Dortmundzie została wysoko oceniona przez współczesnych jemu, a dowody tego przedstawił w swoich opracowaniach Walter Serlo (1932, 1937). Sprawność działania, doświadczenie zawodowe wyniesione z kopalń śląskich oraz umiejętność zrozumienia natury ludzkiej, a także zainteresowanie sprawami socjalnymi robotników pozwoliło Mieleckiemu z sukcesami poprowadzić górnictwo westfal-

skie. Wspominano o nim słowami: „gorliwy organizator górnictwa i ojcowski przyjaciel”. Szczególny szacunek został mu okazany podczas wspólniejszej uroczystości z okazji 50-lecia pracy zawodowej, co nastąpiło w dniu 2 stycznia 1852 r., kiedy to tajny radca górniczy Heinrich Heintzmann odznaczył go orderem orła 2 klasy z liśćmi dębowymi (Serlo, 1938).

Rys. 3. Grób Alexandra von Mieleckiego w Westpark w Dortmundzie (fot. A. J. Wójcik)

Fig. 3. Alexander von Mielecki's grave in Westpark in Dortmund (photo by A. J. Wójcik)

Aleksander Mielecki zawarł związek małżeński. Żona – Emilia Antoinette – zmarła w Dortmundzie 17 grudnia 1850 r. Mieli troje dzieci: dwie córki (Adolfine i Antoinette) oraz syna Stanisława, który także poświęcił się pracy w górnictwie. Stanisław Mielecki urodził się 1 października 1812 r. w Wałbrzychu. Ukończył gimnazjum w Bunzlau, a następnie szkołę górniczą w Eisleben, a potem podjął pracę w urzędzie górniczym w Rüdersdorf. Zmarł w dniu 4 kwietnia 1859 r. Był wybitnym znawcą paleontologii, a odziedziczony po ojcu okazały zbiór okazów paleontologicznych i geologicznych przekazał do Uniwersytetu w Berlinie (Serlo, 1937). Do nielicznych opublikowanych artykułów naukowych jego autorstwa, należy zaliczyć pochodzący z 1853 r., opis dotyczący geologii złóż węgla brunatnego na obszarze Brandenburgii (Mielecki, 1853). Jeden z jego synów (Alexander Mielecki) wyemigrował do Calgary w Kanadzie, gdzie zajął się rolnictwem i założył nową gałąź rodziny.

Literatura

1. ADLER R., *Gotthilf Zygmunt Bogatsch (Bogacz) i Karol Fryderyk August von Boscamp-Lasopolski. Utworzenie i wzrost znaczenia Urzędu Górniczego w Tarnowskich Górach*. Bezp. Pracy i Ochr. Środ. w Górn. WUG, 4, 40–47, 2008.
2. BÖMER A., DEGERING H., *Westfälische Bibliographie zur Geschichte*. Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Westfalen. T. XXIV, Landeskunde und Volkskunde. Historische Kommission, Landschaftsverband Westfalen-Lippe, 2004.
3. CARNALL R., *Die Königl. Preuss. Bergbehörden und Werksverwaltungen*. Zeitschr. für das Berg-Hütt.- und Sal.-Wessen im Preussische Staate. Bd. A, Verwaltung und Statistik, 1–12, 1854.
4. DROZDZEWSKI G., *The Ruhr coal basin (Germany): structural evolution of an antochothonous foreland basin*. Inter. Jour. of Coal Geol., 1–4, 231–250, 1993.
5. HAJDUKIEWICZ L., *Dokumentacja bio- bibliograficzna. Indeks biograficzny tomu I i II. Tom VI*. [w:] Suchodolski B. (red.), *Historia nauki polskiej*. Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1974.
6. HEILBORN A., *Westfälczycy – Die Ostzuwanderer im Ruhrgebiet*. Westfalen im Bild. Landschaftsverband Westfalen-Lippe. Landesbildstelle Westfalen, Münster, 1987.
7. HOLZ B., *Die Protokolle des Preußischen Staatsministeriums 1817–1934/38. Band 4/2. 30. März 1847 bis 27. Oktober 1858*. Acta Borussica. Neue Folge. G. Olms Verlag AG, Hildesheim, 2003.
8. JAROS J., *Polscy górniczy za granicą. Część II*. Wiad. Górn., 9, 333–336, 1960.
9. JAROS J., *Polscy inżynierowie górniczy i hutniczy w służbie pruskiej w pierwszej połowie XIX wieku*. Kwart. Hist. Nauki i Techn., 1, 109–113, 1971.
10. JAROS J., *Polska kadra techniczna w górnictwie zaboru pruskiego*. Zarnie Śląskie, 4, 485–499, 1977.
11. JAROS J., *Dzieje polskiej kadry technicznej w górnictwie (1136-1976)*. Śl. Inst. Nauk., Państw. Wydaw. Nauk., Warszawa-Kraków, 1978.
12. JAROS J., *Polacy na zagranicznych uczelniach górniczych i hutniczych*. Wiad. Hutn., 5, 155–157, 1983.
13. JAROS J., „Salamandra” – pamięci kolegów górników (7). Prz. Górn., 12, 18–25, 1992.
14. KERN H., *Das goldene Buch von Tarnowitz. Ehrentafel nebst Begleitbriefen*. [w:] Festschrift zum XII. Allgemeinen Deutschen Bergmannstage in Breslau. Bd. 5. Verzeichnis der freiwilligen Beiträge der Berg- und Huttenleute 1813/14 nebst Begleitbriefen, Breslau, 1913.
15. KIFT D., OSSES D. (red.), *Polen – Ruhr. Zuwanderungen zwischen 1871 und Heute*. Quellen und Studien, 14. Westfälisches Landesmuseum für Industriekultur, Dortmund i Klaretext Verlag Essen, 2007.
16. KLESSMANN C., *Polnische Bergarbeiter im Ruhrgebiet 1870-1945*. Vadenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1978.
17. KOSSUTH S., *Polacy – słuchacze Akademii Górniczych we Freibergu (Saksonia) i w Szemicach (Słowacja)*. Gł. Inst. Górn., 1960.
18. KROKER E. (red.), *Das Bergbau-Archiv und seine Bestände*. Selbstverlag des Deutschen Bergbau-Museums, Bochum, 2001.
19. KULCZYCKI J. J., *Scapegoating. The Foreign Worker: Job Turnover, Accidents, and Diseases Among Polish Miners in the German Ruhr*. Polish American Studies, Amer. Ass. of the Univ. of the New York, 1, 42–60, 1989.
20. ŁABĘCKI H., *O utworze węgla brunatnego w Polsce i związku jego z pokładami solnemi*. Bibl. War., 4, 472–477, 1852.
21. ŁABĘCKI H., *Die Braunkohlen- und Salz-Ablagerungen in den miocänen Schichten im Königreich Polen*. Zeitschr. Deutsch. Geol. Ges., 5, 591–599, 1853.
22. MIELEŃCZKI [MIELEŃCKI] S., *Ergänzende Bemerkungen und Berichtigungen zu dem Aufsätze des Herrn Pleitner über die Braunkohlenformation in der Mark Brandenburg*. Zeitschr. Deutsch. Geol. Ges., 5, 467–478, 1853.

23. PARENT T., *Das Ruhrgebiet: vom „goldenen“ Mittelalter zur Industriekultur*. DuMont Buchverlag, Köln, 2000.
24. PARENT T. (red.), *Montanrevier. Bilder aus dem Ruhrgebiet und aus Oberschlesien*. Quellen und Studien. T. 16. Westfälisches Landesmuseum für Industriekultur, Dortmund i Klartext Verlag, Essen, 2008.
25. PERLICK A., *Zur Geschichte des ober-schlesischen Reviers (Forts). 4. Der Dortmunder Berghauptmann von Mielecki (1780-1853)*. Mitt. des Beuthener Gesch.- und Museumsvereins, 19/20, 120–127, 1958.
26. PUSCH O., *Die Ahnen und Nachfahren des Dortmunder Berghauptmanns Alexander von Mielecki*. Mitt. des Beuthener Gesch.- und Museumsvereins, Heft 24/25, 111–117, 964.
27. REUSS M., *Mittheilungen aus der Geschichte des Königlichen Oberbergamtes zu Dortmund und des Niederrheinisch-Westfälischen Bergbaues*. Zeitschr. für das Berg- Hütt.- und Sal.-Wessen im Preussische Staate, Bd. B, Abhandlungen, 309–422, 1892.
28. RZYMELKA J. A., *Dzieje poznawania geologicznego Górnoląskiego Zagłębia Węglowego do 1870 roku*. Pr. Nauk. Uniw. Śl. w Katowicach, 898, 1988.
29. SERLO W., *Bergmannsfamilien. XV*. Glückauf, 32, 1101–1103, 1932.
30. SERLO W., *Männer des Bergbaus*. Verlag für Sozialpolitik, Wirtschaft und Statistik, Berlin, 1937.
31. SERLO W., *Westdeutsche Berg- und Hüttenleute und ihre Familien*. Verlag Glückauf GmbH, Essen, 1938.
32. SLOTTA R., *Malakofftürme-Schachttürme des Bergbaus und ihre Beziehungen zur Festungsarchitektur*. Der Anschnitt. Vereinigung der Freunde von Kunst und Kultur im Bergbau, 1, 28–42, 2001.
33. STEFANSKI V.-M., *Zum Prozeß der Emanzipation und Integration von Außenseitern: Polnische Arbeitsmigranten im Ruhrgebiet*. Schriften des Deutsch-Polnischen Länder Kreises der Rheinisch-Westfälischen Auslandsgesells-Chafe.V. Bd. 6, 1991.
34. WIEGAND P., *Die preussische Berg-, Hütten- und Salinenverwaltung 1763–1865*. Nordrhein-Westfälisches Staatsarchiv, Münster, 2000.
35. WOJTASZCZYK K. A., WITKOWSKA M. (red.), *Kraje związkowe Republiki Federalnej Niemiec. Część trzecia*. Uniw. Warsz., Inst. Nauk. Polit., Prac. Politolg. Bad. nad Niemcami, Warszawa, 2003.
36. WOJCIK Z., *Uczniowie Abrahama Gottloba Wernera w Polsce*. Stud. i Mat. z Dz. Nauki Polskiej, ser. C, 17, 77–122, 1972.
37. WUTTKE K., *Aus der Vergangenheit des Schlesischen Berg- und Hüttenlebens. Ein Beitrag zur Preußischen Verwaltungs- und Wirtschaftsgeschichte des 18./19. Jhdts. Festschrift zum XII. Allg. Deutschen Bergmannstage*. Aus der Vergangenheit des schlesischen Berg- und Hüttenlebens. Breslau, 1913.
38. ZIELNICA K., *Polonica bei Alexander Humboldt. Ein Beitrag zu den deutsch-polnischen Wissenschaftsbeziehungen in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts*. Akademie Verlag GmbH, Berlin, 2004.

ALEXANDER MIELECKI'S WORK IN PRUSSIAN MINING

On the turn of 18th and 19th centuries Prussian mining authorities employed many Polish experts in mines and steelwork that were subjected to them. One of the eminent Polish specialist was Aleksander von Mielecki (1780-1853). He became a director of the Higher Mining Department in Dortmund in 1835. Before that he worked in mines in Tarnowskie Góry and Wałbrzych. During his work in Dortmund exploitation of coal mine doubled: from 1 million in 1839 to 2 millions Mg in 1853. What's more coal was extracted from deeper beds thanks to implementation of steam engines used to drain mines. In 1837 coal was already extracted from the depth of 100 m. Another important innovation in mining introduced during Mielecki's work was construction of brick pit-shafts of Malakow type.